

ra, ita temperamentum aereum, quod correspondet carni propter suam raritatem, magis quam terreste, quod correspondet nervo, unde Aristoteles lib. II de partibus animali. cap. I et V, in I de histor. animal. cap. IV, dixit carnem esse sensorium tactus.

Respondetur probare argumentum, quod caro habet temperamentum aptum ad præcise recipiendum, et ebibendum species tangibiles, non tamen ut ibi fortius imprimatur species, ut ita eliciatur sensatio, experimur autem minus sentiri, quod levius tangitur, et sic ad tactum non sufficit facilitas recipiendi, sed etiam fortiter imprimendi, et ad hoc magis conducit illud terrestre temperamentum nervi cum aliqua mollitudine. Ad Aristotelem autem dicimus, quod nomine carnis intelligit non carnem nudam, sed includentem nervum, sicut lingua dicitur gustare ratione nervi in ea inclusi. Videantur etiam qua diximus quæstione præcedenti, ostendendo quod sensibile supra sensum non sentitur, et argumenta ibi soluta. Restabat agere de sufficientia divisionis in quinque sensus externos, sed res est parvæ difficultatis, et a D. Thoma sufficienter explicata I p. quæst. LXXVIII, art. III, et in III de Anima, lect. I, et ex dictis sufficienter intelligi potest.

QUÆSTIO VI.

DE OBJECTIS SENSUUM EXTERNORUM IN COMMUNI.

Explicabimus primo in hac quæstione generales condiciones objectorum externorum, deinde in sequenti singula objecta in speciali perquiremus. Condiciones autem generales videntur reduci ad duas. Primo, quod objectum sit præsens,

et nullo modo res in absentia possint sentiri. Secundo, quod objectum per species vicem sui gerentes sensus informet, et ideo de his prius agemus.

ARTICULUS I.

*Utrum requiratur necessario quod
objectum exterius sit præsens ut
sentiri possit?*

Multa de hoc tractavimus in quæstione XXIII Logicæ, ubi ostendimus notitiam intuitivam sensuum externorum non posse etiam Divinitus ferri in rem absentem. Nunc absolute inquirimus, an possit in sensibus inveniri notitia abstractiva, et consequenter de re absentia. Et loquendo naturaliter, satis constat non posse res in absentia sentiri sensu externo, ex defectu speciei impressæ, quæ naturaliter ab objecto præsentia immittitur, et dependet in fieri, et conservari ab ipso objecto, sicut experientia constat in speciebus visibilibus, quæ remoto objecto in momento cessant, et de aliis sensibus idem probari potest ea generali ratione, quia non possunt species desinere nisi vel a contrario, vel ex defectu subjecti, vel ex defectu causæ conservantis; remoto autem objecto constat non diu durare posse species, et hoc non propter aliquod contrarium, quia species intentionales carent contrario, simul enim informant potentiam species albi et nigri, calidi et frigidi, odoris suavis et insuavis, siquidem hæc simul sentiri videntur: præterquam quod potest, quando removetur objectum non dari aliquod contrarium a quo corrumpatur species, et tamen cessat cognitio ob defectum speciei. Ex defectu autem subjecti non desinunt

istæ species, quia supponimus organum, et potentiam, in quo subiectantur, et medium per quod transeunt manere immutata, et in tali casu loquimur, et tamen remoto objecto, species evanescent, et cognitio cessat, ergo signum est dependere naturaliter ab objecto in fieri et conservari.

Nec obstat, quod sonus auditur etiam cessante collisione et motu corporum, solet enim fieri ictus, et videri a longe, et post breve tempus audiri sonus, ergo sentitur remoto objecto, nempe illo ictu, et idem est de odorabili, nam remota fumea exhalatione, adhuc sentitur odor per aliquod tempus, remanent ergo species in absentia objecti. Respondetur quod in primo casu manet realis sonus in aere, licet non in collisione corporum, a quibus primum formatur, et ita quando realiter sonus durat in aere, durare potest species ex illo emissa. In secundo casu, licet fumea exhalatio evaporari cesset a corpore odorabili, tamen ea quæ prius evaporata est, remanet in aere, vel in corpore propinquo, quatenus ibi manet realis odor exhalatus, qui continuo emittit speciem sui, et sic sentitur res in præsentia, scilicet odor exhalatus qui remanet, et sonus in motu aeris, licet non in collisione corporum perseverans.

Difficultas ergo tota reducitur ad virtutem Divinam, an possit per ipsam in absentia objecti aliquid sentiri conservatis speciebus in sensu, remoto objecto, et sensatione sic elicitæ? In quo est aliquorum sententia, posse rem absentem videri Divinitus, dummodo repræsentetur ut præsens. Ita P. Suarez III de Anima, c. III, num. V; Conimbricenses II de Anima, cap. VI, q. III art. I. Et P. Suarez sentit talem cognitionem vere quidem esse abstractivam, ut pote rei absentis (ubi mani-

festè sentit ad intuitivum et abstractivum requiri præsentiam, et absentiam physicam, et non solum repræsentatam) revera tamen judicare rem ut præsentem, quia ita videret, ac si esset præsens. Fundamentum est, quia non repugnat Deum conservare in sensu externo speciem sui objecti etiam remoto objecto, ergo neque repugnabit, tunc illud cognoscere. Consequentia est certa, quia ad cognitionem eliciendam non requiritur aliud, quam potentia informata specie objecti, tunc autem est potentia informata specie, ergo cognoscit. Antecedens patet, quia species emissa ad oculum solum dependet ab objecto ut existat, in genere causæ effectivæ, hanc autem potest Deus supplere, quia magis ab ipso dependet effectus in genere efficientis, quam a causa secunda, ergo non repugnat conservari a Deo speciem in oculo remoto objecto, sicut lumen in medio remoto luminoso. Quod vero dependeat species ab objecto in genere causæ formalis extrinsecæ nihil obstat, quia hæc dependentia non petit existentiam in objecto specificante, potest enim exerceri ista causalitas extrinsecæ ab objecto non existente, ut patet cum rem futuram considero, aut præteritæ recordor.

Confirmatur, quia saltem potest Deus facere, quod res longissime distans imprimat speciem suam in speculo, quod est prope me, multiplicando scilicet speciem per medium ultra spheram suæ naturalis emissionis: tunc autem visa imagine in speculo videbitur res absens et longissime distans, tanquam ibi præsens, ergo similiter non repugnabit, quod remoto speculo species continuetur usque ad oculum, sicque videatur absens posita ibi tali specie.

Nihilominus oppositum tenendum

est, implicare scilicet quod res aliqua physice et realiter absens immediate in se attingatur a sensu externo. Quod vero attingatur in alio, ut res in imagine non est difficultas in presenti, quia hoc nihil aliud est, quam videri ipsam imaginem, quae praesens est, licet res representata per ipsam in se sit absens. Unde ut tollatur aequivocatio, quando dicitur requiri praesentiam physicam objecti loquimur in sensu formali, id est, ejus quod proprie et immediate se habet ut objectum, ita quod bene stat, quod loco alicujus objecti supponatur aliud, in quod feratur sensus, et decipiatur inferius iudicium putans esse alterum, tamen sensus externus directe fertur in illud externum, quod sibi supponitur. Similiter potest aliquando ex vehementia imaginationis aliquis decipi, aut deludi, putans se vere videre, aut sentire exterius rem aliquam, quam tamen non habet praesentem, sed tunc nec videt, nec sentit exterius, sed imaginatur sentire, aut videre. Loquimur ergo quando sensus exterior vere, et proprie elicit actum: et de hoc dicimus essentialiter postulare, quod objectum exterius in quod fertur sit praesens physice, in quod talis actus immediate terminetur, nec sufficit quod species sit in sensu representans aliquid ut praesens, sed requiritur quod ipsum objectum praesens sit ut terminet actum.

Hæc conclusio sumitur ex D. Thoma, qui frequenter distinguit objectum sensuum exteriorum ab interioribus, quia illi versantur circa praesens, isti autem etiam circa absens, ut patet I p. q. lxxviii, artic. iv, et i-ii, quaestion. xv, artic. ii, et quaestion. xxxv, artic. i ad 2, ut latius ostendimus infra quaestion. viii. Explicans autem D. Thomas quodnam sit illud praesens, dicit esse praesens, quod habet esse extra videntem, er-

go sentit ex ipsa propria specifica ratione sensus externi debere objectum esse praesens praesentia exteriori et physica, et non solum representativa. Debet autem esse praesentia extra videntem, quia ut docet S. Thomas I p. q. xiv, art. ix, ideo Deus non habet scientiam visionis de rebus possibilibus, licet sibi represententur: « Quia ea quae apud nos videmus, habent esse distinctum extra videntem, » et in q. iii de Verit. art. iii ad 8, inquit: « Quod scientia visionis addit supra simplicem cognitionem admixtionem alicujus, quod est extra genus notitiae, scilicet existentiam rerum. » Sed existentia rei quae extra genus notitiae est existentia physica, et non solum representata, hæc enim non est extra genus cognoscibilitatis praesentia rei in se, et non solum in specie quod etiam amplius patet cum art. iii ostenderimus sensus externos, non formare idolum, sed terminari immediate ad objectum in se.

Ratio autem et fundamentum ad hoc reducitur, quia sensus externi ex sua natura sunt infirmi in genere cognitionis, et immediate continuantur ipsis rebus a quibus accipiunt species, et magis materiales sunt inter omnes potentias cognoscitivas. Unde quia ex ipsis originatur omnis nostra cognitio, et in ipsos resolvitur, oportet quod moveantur sensus externi ab objectis accipiendi ab eis species, et rursus quod cognitio terminetur ad res ipsas prout extra sunt. Et licet primum, scilicet moveri ab objectis et procedere ab ipsis species effective, possit suppleri a Deo infundente vel producente speciem in potentiis loco objecti, et sic quantum ad productionem speciei non exigat sensus essentialiter praesentiam objecti, tamen quoad secundum suppleri non potest, quia pertinet ad specificativam rationem sensationis externae quatenus externa est. Et probatur ex

duplici conditione, quam habent sensus externi, nam debent habere cognitionem experimentalem, et in aliquibus earum, ut in gustu et tactu exigunt contactum realem, neque possunt videre objectum per reflectionem in se ipsis, neque in alia potentia interiori vel exteriori, a qua moveantur, quia sunt ultima potentia inter omnes cognoscitivas; ergo immediate debent attingere objectum in se ipso. Quod sit experimentalis cognitio in sensu exteriori patet, quia tunc maxime aliquid experimur cum ipso sensu exteriori tangimus; cum autem experientia sit ultimum, in quod resolvitur nostra cognitio, et per quam tanquam per inductionem introducitur in nobis, non potest ultimate resolvi cognitio nisi in ipsum objectum ut est realiter in se, quia si in aliquid aliud praeter rem ipsam resolveretur, ut in imaginem, vel idolum aut medium aliquid, restaret adhuc istud medium, vel idolum conferre cum ipsa re seu objecto cuius est, ut constaret an esset verum necne: unde semper restaret eadem difficultas conferendi istud medium cum objecto, cuius est representativum. Quare necesse fuit ad habendam certitudinem, et evidentiam experimentalem devenire ad cognitionem, quae ex propria sua ratione tenderet ad res in se ipsis, et hæc est cognitio sensus exterioris, atque adeo ex ipsa propria ratione cognitionis ultimae, et experimentalis exigit objectum esse praesens, et nullo modo absens.

Nec obstat, quod cognitio experimentalis potest dari in Angelo formando verbum, in quo ut in termino cognitionis experitur rem in se. Respondetur enim experientiam Angeli esse intellectualem, non sensibilem, nec per species acceptas ab objectis sensibilibus, sic enim certificari non posset experimentaliter de

objecto, nisi haberet aliquam cognitionem resolutam usque in ipsum immediate. Cum autem Angelus certificetur per species desuper infusas, non habet experientiam de re quantum ad certitudinem cognitionis per resolutionem in ipsam rem, sed quantum ad rem affectam, quae est coexistens sibi, inde denominatur experimentalis, et intuitiva. Sensibilis autem cognitio intrinsecam certitudinem habet experimentalem haustam ab objectis, et sic in ipsam, ut est in re debet resolvi.

Postremo, si remoto objecto externo posset sensus illud percipere, ergo posset oculus in tenebris videre, et posset gustus et tactus objectum non contactum sentire, quae omnia absurda sunt. Minor probatur, quia si videtur objectum absens seu non existens, ergo videtur tale objectum, etiamsi lux illud non attingat, et consequenter etiamsi medium non sit illuminatum, quia si lux ipsum visibile non attingit, reliquum medium licet sit illuminatum, nihil omnino conducit ad visibilitatem objecti, et sic eodem modo videbitur, si tota lux sit ablata a medio. Est autem impossibile, quod aliquid in tenebris videatur, cum specificum objectum visus fit lucidum. Nec dici potest, quod est lucidum representativum, hoc enim est proprium sensibus internis, et intellectui, qui apprehendunt lucem, ut representatam, et ita etiam in tenebris possum recordari lucis, quia compatitur lux representata cum tenebris, videre autem in tenebris objectum oculis externis, est videre lucem non illuminantem, nec tendere in lucidum externum, quod est vere lucidum et hoc est specificativum oculi. In tactu autem et gustu multo magis constat rem absentem non posse habere contactum physicum, sine contactu autem

quomodo potest aliquid gustari aut tangi?

Ad fundamenta oppositæ sententiæ respondetur, quod Deus potest conservare speciem sensibilem in absentia objecti, per modum ejusdam entitatis realis, sicut potest illam conservare in aere, vel extra omne subjectum, in hoc enim solum dependet species, quantum ad existentiam ab objecto immittente, vel subjecto sustentante, causalitatem autem existentia Deus se solo supplere potest. Cæterum non potest supplere, ut cognitio eliciatur ab illa specie in sensu externo circa objectum absens, eo quod essentialiter petit terminari ad objectum ut extra existens, nec sufficit species impressa posita in sensu, sicut etiam in Angelo, licet detur species innata, non potest representare futurum contingens, aut cogitationem cordis, quia talia objecta non sunt in statu debito ipsi Angelo. Et quando dicitur quod dependentia ab objecto in genere specificantis non petit existentiam, respondetur quod specificatio absolute non petit, bene tamen specificatio ut talis, scilicet ut est circa objectum ut externe, et sensibiliter et modo experimentaliter attingendum, sicut notitia ut intuitiva petit objectum præsens, et existens, licet non ut notitia absolute.

Nec obstat, quod vulgo dicuntur aliqui videre rem intra terram occultam, ut qui dicuntur inspectores aquarum, vulgo zahories, qui aquam latentem sub terra vident et lynces dicuntur ultra parietes videre. Respondetur enim quod etiam toto hoc concessio non videtur aliquid absens, sed id quod intra terram, vel ultra parietem vere existens est, quarum species valde tenues, et imperfectas, utpote per illa corpora opaca, vel eorum poros exeuntes, sibi tamen sufficientes propter nimiam perspi-

cacitatem, res illas nobis occultas vident, quia majori luce, et specierum perfectione indigemus. Revera tamen multa ex his in fabulas rejicienda sunt, et illi aquarum inspectores non vident ipsas aquas infra terram, sed signa aliqua scaturientis undæ, v. g. vaporem aliquem tenuem e terra illa exeuntem, aut odorem, aut sonum, unde per discursum colligunt ibi esse aquam, aut aliquid simile, et aliqua animalia ex similibus signis, vel ex aliqua impressione humiditatis quas refugiunt transire per aliquem locum infra quem est aqua. De lyncibus res est incerta, nec facile credenda, quod visu externo ultra parietem videant.

Ad confirmationem respondetur, quod in speculo non videtur objectum ipsum, sed imago illius, quæ per refractionem lucis, et specierum generatur ut statim dicemus, et illa imago semper videtur ut præsens.

De visione rei in speculo.

Circa materiam tamen hujus confirmationis difficultas est, quid videatur in speculo, an imago aliqua ibi denuo genita an objectum ipsum. Et aliqui existimant non videri imaginem, sed objectum ipsum cujus est illa imago. Ita Conimbrienses in *de Anima*, cap. vii, quæst. vii, art. ii, et Pater Suarez in *de Anima*, cap. ii, numero xv, dicunt que esse communem sententiam respectivorum. Et fundamentum est, quia illa imago speculi nihil aliud est, quam species visuales refractæ ad oculos reflectentes, sed species ipsæ videri non possunt, quia in se non sunt lux, neque color, sed qualitates intentionales vicem gerentes coloris, ergo non sunt id quod vide-

tur, et sic non potest esse res visa imago speculi, nec sola, nec simul cum objecto, quia ipsa visibilis non est, cum sit ipsa species, sed per illas species inde refractas objectum videtur. Confirmatur, quia si ibi generaretur imago, deberet videri per speciem distinctam ab ea, quæ immittitur ab objecto, cum sit distincta res ab objecto ipso: si autem ibi distincta species ab imagine generaretur, sequeretur non fieri ibi reflexionem speciei, quia non est ea dem species quæ eat, et redeat, sicut requiritur ad reflexionem, ergo est distincta. Confirmatur secundo, quia etiam experientia huic parti suffragatur, siquidem in specie visibili quælibet pars representat totum objectum ut patet, quia modicum quid speciei ponitur in oculo et videt totum: in speculo autem in alia parte videtur caput, in alia pes; ergo id quod ibi videtur non est imago, seu species: similiter imago refrangitur in superficie speculi, id autem quod videtur, quasi in profunditate speculi videtur, ergo id quod videtur non est imago, sed species.

Nihilominus oppositum tenet S. Thomas qui sæpius docet per speciem speculi videri speculum, et ea quæ in speculo apparent, ut patet I p. quæst. xii, art. ix, in argumento, sed contra, et quæst. viii de Veritat. art. v, in ii argumento, sed contra, et in iii, dist. xiv, q. i, art. i, q. iv ad 2: « Quando, inquit, videntur res in speculo, species istarum rerum non imprimuntur a rebus in sensu sed a speculo, unde imprimuntur omnes istæ species, ut conclusæ in una specie speculi, non quod sit alia species speculi, et alia rei visæ in speculo. » Quam auctoritatem attigit Suarez loco citato, numero x, nec contra illam opponit aliquid, quod sit alicujus momenti. Est enim manifestum, quod si id quod videtur in speculo videtur per speciem ip-

sius speculi, non utique id quod videtur est per speciem objecti, neque objectum ipsum, sed aliqua imago genita in speculo. Quod expresse affirmat ipse doctor sanctus in part. questione lxxvi, art. iii, et in iv, dist. x, quæst. i, art. iii, quæstionc. iii, ubi inquit: « Quod imago speculi non est ibi ut forma absolute quiescens in subjecto, sed aggeneratur ex reverberatione. » Si ergo generatur imago, non ergo solum reflectitur species. Et ratio est, quia si solum fieret reflexio speciei, et non generaretur imago ex illa reverberatione, sufficeret speciem visibilem impingere in quodeunque opacum, et inde reflecteretur et veniret ad oculum, siquidem hoc ipso, quod tangit in opacum, non transit ultra, sed reflectitur, sicut lux quando incidit in opacum, cur ergo species reflectens ex quocunque opaco non efficit visionem sui objecti, sed solum quando reflectitur ex speculo, nisi quia non sufficit sola reflexio speciei, sed requiritur generatio imaginis quando invenitur diaphanum densum terminatum aliquo opaco, ubi fiat reverberatio lucis, et specierum, quæ illam imaginem generet. Item videmus quod si speculum ponatur ex opposito radiorum solis, non redditur in eo similitudo objecti oppositi, et tamen species tangens opacum in interiore parte speculi, non transit ultra, sed reflectitur, neque illa reflexio impeditur ex radiis solis, sed magis juvatur, ergo cum non videatur aliquid in speculo sic posito contra radium solis, ideo est, quia non sufficit reflexio speciei, sed requiritur generatio imaginis ex illa reverberatione in diaphano terminato per aliquid corpus opacum, et obscureum, impeditur enim hoc si feriat speculum directe a radiis solis, quia illi radii multiplicati tollunt omnem obscuritatem corporis opaci, sique impediunt generatio-

nem imaginis in speculo, illamque dissipant. Denique, si solum fieret reflexio speciei a speculo ad oculum, cum quælibet pars speciei eodem modo representet totum integrum objectum sicut est in se, a quocunque speculo reflecteretur species, eodem modo semper representaret totum objectum, siquidem ex quocunque speculo reflectit saltem aliqua particula speciei: constat autem quod in parvis speculis representantur valde parvum objectum, in aliis vero in tota sua quantitate, ergo signum est, non sufficere reflexionem speciei, sed generari imaginem, quæ juxta diversam dispositionem speculi aliquando est minor aliquando major, et illa est quæ videtur non autem objectum directe.

Ad fundamenta opposita respondetur, imaginem illam speculi, quæ videtur non esse ipsam speciem visibilis ut quod, sed est id quo res aliqua videtur. Est ergo imago generata ex reverberatione specierum, et lucis in diaphano denso terminato aliquo corpore opaco et obscuro, sicut etiam in nube obscura, et habente partes anteriores roridas generatur iris ex radiorum solis reverberatione non dissipantis obscuritatem nubis. Quomodo autem qualitas intentionalis possit esse ratio generandi illam imaginem, quæ imago utique realis est, cum sit visibilis, licet non habeat ibi radicalem permanentiam, ideoque apparetur sicut colores iridis? Respondetur, quod species intentionalis se sola non habet vim generandi colorem illum naturalem, cuius est representativa, non tamen est inconveniens quod ex refractione lucis modificata et conjuncta refractionis specierum generetur imago illa apparens, ita quod lux refracta sit principium generandi colorem illum apparentem, sicut ex re-

fractione lucis in nubibus videmus generari colores apparentes, species autem intentionalis etiam refracta se habet, ut modificans illam lucem, ut talis determinatus color, vel figura resultet ex ejus refractione in speculo, sicut etiam aliquando generantur imagines solis in nubibus ex refractione radiorum solis, et speciei illius, quæ vocantur parellii, de quibus egimus in tractatu iv Meteororum, cap. ultimo. Itaque licet species intentionalis non sit ex se productiva veri, et naturalis coloris, sed solum representativa, non tamen repugnat quod refractione speciei intentionalis sit modificativa refractionis lucis ad generandum imaginem talis vel talis coloris. Verum quidem est, quod ad hoc requiritur, quod refractione lucis sit fortis, et vehementis, et corpus speculi tersum, et uniforme, quia, ut dicit D. Thomas in Meteororum, lect. viii, uniformitas, seu regularitas speculi facit colorem apparentem esse unum, si vero debilitat refrangatur lumen, vel speculum non sit uniforme, causatur diversitas colorum, sicut videmus in iride, et in aliis similibus coloribus apparentibus: si autem partes roridæ in nube fuerint uniformes, et intus fuerit spissa, ita quod fortiter refrangat lumen solis, apparet quasi alter sol in speculo, et sic formantur parellii, ut dicit S. Thomas locis citatis. Quare ex luce, et specie refractis nata est generari imago apparens ejus rei, quam representat species.

Ad primam confirmationem respondetur, imaginem generatam in speculo videri per speciem ipsius speculi, ut diximus ex D. Thomæ locis citatis, quod intelligendum est per speciem speculi non absolute ut vitrum quoddam est, sed ut affectum luce, et speciebus refractis, sic emittit ex se speciem representantem vitrum cum tali luce et imagine

formata, sicut iris videtur per speciem nubis roridæ illustratæ a sole.

Ad secundam dicitur, experientiam illam primam potius esse pro nobis, si enim quælibet pars speciei representat totum ut est in se, consequenter quælibet pars speciei reflectens, si non generaretur imago, representaret totum objectum ut in se est, cum tamen videamus, quod in parvis speculis videtur imago valde parva, quia scilicet generatur ibi imago non juxta perfectam uniformitatem speculi, sed inæqualis, vel pusilla. Secunda vero experientia nihil obstat, quia species, et lux non refrangitur in superficie speculi ubi est diaphanum, sed in profundo ubi est terminatum ab opaco obscuro, et quia ibi fit refractione, ibi videtur imago. Vel secundo dicitur, quod sicut in iride videtur color esse in partes pissa, et terminata nubis, licet revera colores non generentur, nisi in partibus roridis et externis, quia visus non discernit propter distantiam partes externas et roridas nubis ab internis, ita in speculo, licet imago sit in superficie speculi, videtur tamen esse in profundo, ubi terminatur et fit refractione, quia visus non discernit distantiam inter superficiem primam, et terminationem ultimam nisi valde appropinquet. Et ratio hujus redditur a D. Thomæ in Meteororum, lect. vi, digressionem de coloribus iridis questione iv, quia quando unum corpus distans videtur per aliud, tunc videtur esse in eadem superficie cum ipso, et cum nubes videatur per iridem, vel juxta, videtur in eadem superficie cum ipsa, sic imago videtur in speculo tanquam in profundo, quia terminatio speculi ubi fit, refractione videtur mediante superficie, et quasi in uno cum illa.

ARTICULUS II.

Utrum necessario sint ponendæ species impressæ in sensibus?

Varias hoc nomen species significationes habet, ut diximus ex Porphyrio cap. de specie. Inter alia significat rem speciosam, seu formosam, aut formatam et consequenter a forma species nominatur; unde ulterius derivatum est nomen ad significandum speciem representativam alterius modo intentionalis, quia videlicet representat alterum eique assimilatur solum formaliter, ita quod non existit in eadem materiali entitate, in qua objectum representatur, sicut species lapidis in oculo ita representat lapidem, quod non est lapis materialiter, et entitative. Et ita propter specialem rationem formæ vocatur species, quia ita pure representat id quod formaliter est in objecto, quod materiale ejus entitatem exiunt, et ita sunt ipsum objectum formaliter, et pure representative. Inquirimus ergo, an ad formandam cognitionem in sensibus requirantur istæ similitudines, seu species gerentes vicem objecti et loco illius informantis potentiam sensitivam ad producendam cognitionem, et consequenter quod teneat se ex parte principii cognoscendi concurrente cum potentia ad elicitiæ actus. An vero ex parte termini requiratur aliqua species, seu similitudo, quæ tanquam expressa representet objectum per modum termini, articulo sequenti inquiremus.

Igitur non deferunt qui negaverint requiri speciem impressam, inter quos recensentur aliqui antiqui ut Plotinus, Galenus, Porphyrius: ex Peripateticis autem Durandus in II, dist. III, q. vi, num. xxvii, negavit requiri species intentionales, et

Valles in ii controversiarum, capit. xxviii, et quoad sensus externos eas negaverunt plures Nominalium ut Oeham, Gabriel, Gregorius, et alii qui citantur apud Conimbricenses ii de Anima, cap. vi, q. ii, art. i. Fundamenta sumi possunt ex variis difficultatibus, quæ ex positione talium specierum resultant.

Prima difficultas est, quia valde difficile intelligitur ista specierum natura, nam vel istæ species sunt similes objecto entitative et realiter vel dissimiles. Si dissimiles, quomodo possunt representare res illas, cum quibus convenientiam non habent, et fundare intentionalem, seu representativam similitudinem in reali dissimilitudine, et disconvenientia? Si sunt similes realiter et entitative, evertitur totum fundamentum ad ponendum istas species, nam si ideo ponuntur, quia objecta secundum suam entitatem realem, verbi gratia, lapis aut equus non possunt informare potentiam, similiter neque species poterit, si est entitative sicut ipsum objectum in se. Et urgetur amplius difficultas, quia species non potest dici similis objecto, ex eo quod habeat convenientiam cum objecto, neque in substantia, sicut duo individua, sic enim non posset informare potentiam, neque in accidente, sicut imago, tum quia alias species coloris, verbi gratia, esset color, et sic subjectum in quo poneretur, redderet coloratum, quod nullo modo videmus; tum quia non est expressa similitudo, quod requiritur ad imaginem, sed solum impressa, et tanquam instrumentum, quo potentia tendit in objectum, et quia facit tendere ad illud, dicitur similitudo intentionalis, quod est esse similitudinem valde analogam, et secundum quid, quia scilicet facit tendere in objectum, non quia illi assimilatur.

Secunda difficultas est, quia non apparet, quomodo species istæ informet et faciant unum cum potentia, nam vel ponuntur in potentia, ut res cognita, vel ut formæ informantes. Primum stare non potest, quia species ipsæ non sunt visibiles nec cognoscibiles tanquam objecta, restaret enim eadem difficultas, quomodo talia objecta cognoscerentur sine speciebus informantibus potentiam, licet ex alia parte etiam sit difficile, quomodo species illæ non cognita, duantur in cognitionem objecti. Si dicatur secundum, vel illa informatio est entitativa et realis, sicut substantia, vel accidens informant, vel est aliqua informatio tertia distincta, quæ nec sit substantialis, neque accidentalis. Hoc secundum non est intelligibile, neque enim realis unio intelligi potest, quæ nec sit substantialis, neque accidentalis, sicut nec forma aliqua datur quæ non sit substantia, vel accidens. Primum vero non sufficit, quia species sæpe in hærent potentia realiter, nec tamen cognitionem causant, ut patet, cum species conservantur in memoria, nec tamen actu recordamur objecti, ergo alia est unio intentionalis, qua actu nobis unitur objectum in ordine ad cognitionem, et qua nobis in hæret species tanquam accidens quoddam; præterquam quod informatio intentionalis non ordinatur ad constituendam unam tertiam naturam, quia ex representatione, et potentia non constituitur aliqua natura realis, sed ipsa potentia, sit ipsum objectum representatum in alio esse, ut dicit Commentator relatus a Cajetano i p. q. xiv, art. i, nam representatio, ut representatio est, non constituit naturam realem, quia hæc est representabilis, non representatio, sed ipsam rem reddit presentem potentia, et hæc presentia unio quæ-

dam est representativa et intentionalis, quæ ita ordinatur ad conjungendum objectum potentia, quod illa conjunctio non constituit ex objecto et potentia aliquam naturam, quæ videtur unio inexplicabilis, cum non sit accidentalis, neque substantialis.

Et ex hoc nascitur tertia difficultas, quia species secundum se, neque est substantia, neque accidens, ergo non est ponenda tanquam aliquid reale. Consequentia patet, quia omnis entitas realis adæquate dividitur in substantiam et accidens. Antecedens probatur, quia species accidit quod sit substantia, vel accidens, nam substantia separata se ipsis informant intellectum per modum speciei ad cognoscenda vero reliqua objecta extra se, indigent specie superaddita, quæ est accidens, ergo ex ipsa propria, et formalitate ratione sua non sunt accidens, nec substantia, et consequenter nihil. Et ad idem facit quod diximus, quod non ordinatur species formaliter, ut representativa ad constituendam aliquam naturam. Unde potest Deus supplere se solo vicem speciei in intellectu beati, sine hoc quod aliquam compositionem faciat cum illo.

Quarta difficultas est, circa causationem passivam talium specierum, non enim videntur educi ex subjecto, quia earum esse est intentionale et representativum, ergo prout sic non educitur ex potentia reali, nec videntur effici ab objecto, quia objectum habet esse imperfectiori modo, id est, modo materiali, species autem nobiliori modo utpote quia habent esse abstractius, et minus concretum. Nec potest recurri ad eorum, quod sit causa illarum, alias cessante motu cœli, cessaret specierum productio, et sic nulla res visibilis post diem iudicii videri posset. Et est eadem difficultas de cœ-

lo ipso, quomodo producit speciem sui, nam eodem modo reliqua objecta producent. Ex alia vero parte inconveniens est, quod omnia objecta sint agentia ita æquivoca et eminentia, quod possunt producere speciem, quæ sine dubio est effectus æquivocus respectu objecti.

Confirmatur, quia si educantur species ex subjecto extenso, et corporeo, et in eo subjectentur, ergo ipsæ species extensæ sunt, sicut alia accidentia, et per actionem alterativam educuntur; utrumque autem est inconveniens, nam species visibiles sine ulla alteratione medi transeunt per illud, et similiter in quolibet puncto totum objectum representant, in quocunque enim puncto ponatur oculus in medio, totum et integrum objectum percipit, ergo sunt independentes ab extensione.

Quinta difficultas est, circa causationem activam ipsarum specierum, scilicet quo genere causandi concurrant cum potentia ad cognitionem. Neque enim potest esse concursus effectivus, quia effectio cognitionis debet esse vitalis, species autem, cum ab exteriori principio proveniat, vitalem concursum habere non potest in ipsam elicientiam cognitionis. Et deinde, quia in isto influxu effectivo species non potest esse æque principalis, cum potentia principalis sit vitalis, et species supervenit ipsi tanquam determinans, et sic in agendo est subordinata, et inferior ipsi potentia. Unde salvari non poterit ratio speciei in substantiis separatis, quia non possunt subordinari potentia. Si vero dicatur speciem concurrere in genere causæ formalis in primis non potest esse causa formalis intrinseca, cum species non informant ipsam cognitionem, sed potentiam neque in genere causæ formalis extrinseca, quia non se habet ut ex-

emplar, et idea, sed ut principium cognoscendi quo, non ut res cognita, ad quam respiciat operans, nec se habet ut objectum extrinsecum, sic enim sufficeret objectum extrinsecum positum sine specie interius informante, ergo non potest explicari quo genere causae concurrat.

Sexta difficultas est, quia alias species solum posset representare rem praesentem, cum tamen videamus nos cognoscere absentia, et impossibilia, et entia rationis. Sequela probatur, quia species est similitudo representativa virtualis, vel formalis, et utroque modo requiritur inter representans et representatum relatio realis; si autem objectum non sit praesens, vel existens, realem relationem habere non potest, ergo nec manere similitudo representans.

Ultimo, circa potentias sensitivas est specialis difficultas, quia species ad hoc ponuntur, ut determinantur potentia ab eis loco objectorum, sensus autem externi habent objecta praesentia physica, et aliqui immediate sibi conjuncta ut tactus, ergo sufficienter ab ipsis objectis determinatur sine alia specie, imo et lucem videri sine specie aliqui existimant, de quo sequenti quaestione, quod non currit in intellectu, quia cum spiritualis sit non sufficit praesentia objecti corporalis, ut ab eo moveatur, quia spirituali modo moveri debet, ideoque requiritur speciem spirituales superadditam determinantem illum.

Nihilominus communi Philosophorum consensu receptum est, dandas esse species intentionales impressas pro potentiis cognoscitivis, licet in explicanda natura, et affectionibus harum specierum varient Auctores propter earum elevationem super alias formas. Igitur dari istas species quibus mediantibus uniatur objectum potentiae non

in sua entitate materiali, sed in quadam representatione, et intentione, affirmat Aristoteles in multis locis in *De Anima*, text. cxxi: «Sensus, inquit, est susceptivus specierum sine materia,» et in *De Anima*, text. cxxxviii, et text. iii et vii, ponit intellectum recipere species intelligibilia, ubi videtur potest D. Thomas lect. vii, et lib. de memoria et remissionem, cap. i, lect. iii, apud D. Thomam dicit: «In memoria manere veluti picturam, seu effigiem rei sicut cum signatur aliquid annulo.» Similiter S. Dionysius vii de divinis nominibus, et saepius in libro de celestia hierarchia, intellectus Angelorum dicit esse plenos formis, seu speciebus. Item D. Augustinus x confess. cap. x. Et ii super Genesim ad litteram c. x. Et xi de Trin. c. ii, et ix de Trin. capite ultimo, et D. Anselmus in Menologio c. xxxvi. Apud D. Thomam passim, hoc ipsum occurrit et specialiter videri potest i p. q. lv, art. i, quaest. lxxxix, art. ii et iii contra Gentes, c. lxxix, et opusc. xiii et xiv, et alibi saepe.

Necessitas ponendi istas species deducitur, tum ab experientia, tum a ratione. Ab experientia et in sensibus externis qui cognoscunt in praesentia objecti, et in internis qui in absentia rerum cognoscunt. In sensibus externis sumitur experientia, tum in sono, tum in visu. Non enim sufficit sonum esse praesentem intra sphaeram nostri auditus, ut statim audiatur, ut patet cum a longe fit ictus, et non statim percipitur, ergo non sufficit sola et mera praesentia objecti, ut percipiatur a sensu, sed aliquid ab objecto emittitur ad sensum, quo cognoscatur, et hoc vocamus speciem. In visu constat, quod objectum positum intra sphaeram visus debilitatur videtur si est distans, et melius si appropinquat, ergo aliquid virtutis emittit, quae per distantiam debilitatur, et pro-

pinquitate roboratur, si enim nihil virtutis emitteretur, non esset ratio cur eodem modo non operaretur intra totam illam distantiam, cum objectum non est occultatum, sicut si ignis sine diffusionem caloris calefaceret, eodem modo calefaceret distans, vel propinquum, dummodo esset intra praesentiam subjecti. Ad haec stante objecto in eodem situ in quo non bene discernitur, si admoveantur perspicilla, clarus apparet, et si perspicilla habeant plures angulos res videntur multiplicare, ergo signum est, quod datur aliquid virtutis emissae ab objecto, quod vocamus speciem, quia haec mutatio non fit in ipso objecto, illud enim videmus immutatum, ergo fit in aliquo praeter objectum per quod fit representatio et visio, et hoc dicimus speciem. Denique, illud quod videmus in speculo non est, quia ibi ponatur objectum, cum potius manere possit retro videntem, et tamen in speculo apparet, ergo aliquid est praeter objectum, quam facit illam reflexionem ad oculum, et illam apparentiam rei positae retro nos, et illud quidquid, speciem vocamus, quia representationem facit objecti.

Ex internis sensibus deducitur experientia, quia cognoscimus res in absentia et in somnio, ergo oportet quod aliqua similitudo seu aliquid vice objecti sit in illis potentiis, ratione cuius objecta ipsa cognoscant, nam si nihil remanet, et objecta praesentia non sunt, unde potest potentia se determinare ad cognoscenda ista objecta potius quam illa, et unde habet representationes illas quas clausis oculis, et in absentia objectorum nos sentire experimus. Dices: Manere quidem aliquam representationem tanquam picturas reliquas ex sensibus, in quas, tanquam in objecta et terminum cognitionis feratur cognitio sensuum

internorum. Contra est, quia si dantur istae imagines sic expressae, illae utique sunt intentionales similitudines, neque enim materiales imagines intra sensus generantur, vel ponuntur, sed solum qualitates alique representativae, nam vel illae imagines materiales sunt, et constant veris coloribus et figura, vel solum representationes colorum et figurae sunt non verus color. Si hoc secundum, sunt species intentionales, id est, qualitates representativae rerum non res ipsae. Si primum, tales colores vel subjectarentur in ipsis sensibus, et sic alterarent illos et coloratos redderent, aut sonantes, si esset qualitas soni, etc. vel subjectarentur in alio subjecto, quod ingrederetur ad sensum, et sic multae substantiae defluerent ab objectis ad sensum, quae fuit antiquorum Philosophorum sententia, quod defluerent ab objectis ad sensum atomi, seu particulae, quibus res representantur, ut dicit Boetius lib. iii de consolatio. met. iii, sic autem multum impediretur sensus, tum externus, tum internus a tot substantiis, qui infarciretur ad cognoscendum, ipsaque objecta per hoc, quod multum viderentur, tandem consumerentur, diffillendo istas particulas, quae omnia absurda sunt.

Ratione eadem veritas stabilitur, quia potentia quantumcumque habeat virtutem efficiendi vitaliter actionem cognitionis, pendet ab objecto ut simul cum ipso cognitionem eliciat, et hoc ideo est, quia potentia per cognitionem debet esse assimilativa vitaliter, non solum communi ratione, quam omne agens intendit assimilare sibi effectum eo modo quo potest, sed speciali ratione, quatenus tendit ad unendum, et coniungendum sibi objectum et trahendum a se; in qua cognitione seu operatione, non fit assimilatio per hoc, quod potentia ope-

rans faciat aliam potentiam sibi similem, sed solum facit simile, seu assimilationem ex parte objecti, circa hoc enim operatur et negotiatur potentia, nec intendit in hac assimilatione propagationem, et multiplicationem sui, sed solum manifestationem, aut expressionem, aut unionem actualiter exercitam erga objectum. Non potest autem potentia emittere ex se vitaliter hanc assimilationem, et unionem, seu tendentiam erga objectum, nisi cum concursu ipsius objecti, et non sufficit terminari ad objectum, quia ut terminetur ad objectum debet egredi a potentia ut determinate tendens ad illud objectum ad quod terminatur, siquidem notitia est partus quidam potentiae determinatus circa hoc objectum, eique potentiam assimilans, ergo necesse est, quod non a sola potentia procedat quae indifferens est ad multa objecta, sed etiam ab objecto ut illi assimilatio fiat, imo etiam si virtus potentiae sit determinata erga tale objectum in ratione viventis, non tamen est determinata in ratione fecunditatis, nisi ab objecto perficiatur, et determinetur, sicut virtus feminae licet sit determinata ad generandum, dependenter tamen a fecunditate viri. Non potest autem exire cognitio ab objecto ut extra, sed ut est intra ipsam, eamque actualat, et afficit media specie sui, eo quod ille actus, seu cognitio vitaliter exit a potentia, et quando exit ab ipsa, exit ut determinatus, et specificatus circa tale objectum et non potest exire seorsum ab objecto, et seorsum a potentia, quia ab objecto ut est extra non potest exire vitaliter, nec ut entitas unica et indivisibilis, cum multum distet aliquando objectum a sensu; oportet ergo quod aliquid loco sui, et representativum sui ponat in potentia, ut exeat cognitio ab ipsa cum sua determinatione et specificatione et de-

pendentia quam habet ab objecto per unicum et indivisibilem partum, et vitalem processionem potentiae.

Et quod ista actuatio et determinatio intrinseca potentiae, debet fieri per speciem constat, quia ipsum objectum nisi intrinsece immutet, et actuet potentiam non relinquit eam magis potentem, magisque determinatam ad tale objectum quam ad aliud, sed in eodem statu, atque si non esset objectum, ergo non relinquit in ea principium a quo dependeat vere, et in re determinatio illius actus, et exeat vitaliter actus ut determinatus est; oportet ergo quod sit aliquid vice objecti tantam similitudo et species ejus; quod praecipue apparet requiri, quando objectum absens, et cognoscitur in absentia, aut quando est in longinquo, aut quando est corporeum, et intelligitur spiritualiter ab intellectu, generaliter vero in omni cognitione id requiritur, quia unum objecti ad potentiam non debet fieri solum realiter et secundum conditiones, et modum unionis realis et entitativae, tum quia sine ulla alteratione et immutatione physica ipsius potentiae fit; tum quia non ordinatur ad constituendum unum esse physicum, vel naturam ex potentia et objecto, quia representatio sola objecti non constituit naturam inertiam, quae ex representatione et potentia coalescat, quia si natura resultans est quaedam physica natura, non potest constare aliquo quod sit tantum representatio, et non physicum. Solum ergo potentiam representativam et cognoscibiliter perficit, et cum ea componit intentionaliter non physice, licet ut accidens inhaerens est, etiam physice actualit, sed hoc per accidens est ad formalitatem speciei, ut vice objecti praecise representat; tum denique, quia sunt sine contrarietate physica, ea enim quae physice con-

traria sunt ut album et nigrum, in visu non contrariantur, sed simul sunt, non ergo est immutatio physica, sed intentionalis et repraesentativa, et conditionibus physicae immutationis carens.

ARTICULUS III.

Expediuntur difficultates articulo praecedenti posita.

Ad primam difficultatem a principio respondetur esse diversitatem opinionum, an species impressa sit similitudo formalis objecti, an solum virtualis, et utraque inter Thomistas ut probabilis defenditur, ut videri potest a quod Ledesmam de perfect. Divina, quaest. IV, art. IV, sol. CCXLV, eademque probabiles iudicat P. Suarez III lib. de Anima, c. II, numero. xx, licet magis inclinet in eam, quae affirmat esse solum virtuales representationem. Existimo tamen non esse difficultatem tanti momenti, et utrumque secundum diversas considerationes recte dici. Nam si loquamur de similitudine formali, quae sit entitativa certum est, quod nec species impressa, nec expressa sunt formales similitudines, cum non habeant entitatem ejusdem formae cum esse et entitate objecti, sed diversas omnino conditiones et entitates sint, et in diverso esse species dicatur esse objectum, scilicet representativae. Similiter est certum, quod in hoc esse representativo, non habet species impressa ita perfectam, et in actu secundo representationem, sicut expressa, ac per hoc magis formalem, seu formalem esse representationem in verbo, seu specie expressa, quam in impressa, ut amplius in articulo sequenti et infra q. XI, dicemus, et constat, quod expressa species, seu conceptus representat rem vitaliter, ut imago viva procedens ab intel-

lectu, et rem ipsam ut terminum cognitum et intellectum in ipsa, species vero impressa ut cognoscibilem et in actu primo, et sic magis formatur representatio per speciem expressam, magisque ponitur in actu secundo, et determinatur in esse cognito, quam erat in specie impressa, et quoad hoc species impressa se habet ut semen objecti, et virtualis representatio magis determinanda, et exprimenda in conceptu.

Ceterum in alio sensu potest species impressa dici vera, et propria, et formalis similitudo objecti, quatenus vere formaliter habet esse intentionale, quod est esse representativum, nam esse imaginem dicitur intentionem quandam circa formam, ut inquit D. Thomas libro de memoria, et reminiscencia, lect. III, ubi etiam addit: « Quod motus qui fit a sensibili in sensum imprimi in phantasia quasi quandam figuram sensibilem, quae manet sensibili abeunte ad modum quo illi qui sigillant cum annulis imprimunt figuram quandam in cera. » Et in contra Gent. capit. LIII, loquens de specie impressa inquit: « Quod utrumque est rei intellectae similitudo, per hoc enim quod species intelligibilis quae est forma intellectus et intelligendi principium est similitudo rei exterioris, sequitur quod intellectus format intentionem illi rei similem. » Denique, videri potest in quodlib. VIII, art. IV et in contra Gentiles, cap. XLIX, ubi speciem non solum vocat similitudinem quidditalem, sed quod etiam sit ipsa natura, et quidditas rei in esse intelligibili, quod utique stare non potest sine vero et proprio esse intentionali. Et ex hoc sumitur fundamentum pro ista parte, quia ad formalem similitudinem in sensu dicto sufficit formalis, et vera convenientia in eo esse, in quo talis similitudo datur, sed in esse intentionali, seu representativo habet